

Z RUCHU TEOLOGICZNEGO.

LITERATURA TOMISTYCZNA W OSTATNICH 15 LATACH (1910—1924 *).

I ROZPRAWY TREŚCI OGÓLNEJ.

I. A. Endres. Thomas von Aquin. Die Zeit der Hochscholastik (Weltgeschichte in Charakterbildern). Mainz 1910.

P. Conway. Saint Thomas Aquinas of the order of Preachers (1225—1274). A biographical study of the angelical doctor. London 1911.

A. Grabmann. Thomas von Aquin. Eine Einführung in seine Persönlichkeit und Gedankenwelt (Sammlung Kösel). Kempten 1912. — Dziełko to wyszło także w przekładzie francuskim, hiszpańskim, włoskim, holenderskim.

L. H. Petitot. Saint Thomas d'Aquin. La vocation — l'oeuvre — la vie spirituelle. Paris 1923.

---

*) By pogląd dać na pracę naukową, dokonaną na polu tomistyki w ostatnich latach, zestawiamy najważniejszą literaturę od r. 1910—1924. Dokładną bibliografię tomistyczną wydali dominikanie francuscy: Mandonnet et Destrez: Bibliographie Thomiste (Bibliothèque Thomiste I). Le Saulchoir, Kain 1921.

Simon. Pour lire Saint Thomas. Etudes générales et lexicque. Paris 1915.

Th. Pègues. Initiation thomiste. Paris 1922.

P. Rousselot. L'esprit de Saint Thomas, w Études 1911.

B. Jansen. Die wissenschaftliche Eigenart des Aquinaten, w Stimmen der Zeit 1920.

A. D. Sertillanges. Prières de Saint Thomas d'Aquin, traduites et présentées. Paris 1920.

E. Martinez. Santo Tomás y el modernismo. Salamanca 1911.

G. Saitta. Le origine del neo-tomismo nel secolo XIX, Bari 1912.

A. Rademacher. Die Loewener neo-scholastische Schule, ihre Entstehung, Organisation und wissenschaftliche Methode, w Theologie und Glaube 1910.

A. Birkenmajr. Kleinere Thomasfragen, w Philosophisches Jahrbuch 1921.

Éd. Hugon. Les vingt-quatre thèses thomistes. Paris 1922.

P. Mandonnet. Des écrits authentiques de Saint Thomas d'Aquin. Fribourg 1910.

A. Michelitsch. Thomasschriften. Untersuchungen über die Schriften Thomas von Aquino. I Bd. Bibliographisches. Graz 1913.

M. Grabmann. Die echten Schriften des hl. Thomas von Aquin. Münster i. W. 1920.

II ROZPRAWY DOTYCZĄCE FILOZOFJI ŚW. TOMASZA.

E. Rolfes. Die Philosophie des Thomas von Aquin durch ausgewählte Stücke aus seinen Schriften in ihren Grundzügen dargestellt (Philosophische Bibliothek 100). Leipzig 1920.

E. Krebs. Scholastische Texte I: Thomas von Aquin. Texte zum Gottesbeweis ausgewählt und chronologisch geordnet (Kleine Texte). Bonn 1912.

Fr. Ehrle. Grundsätzliches zur Charakteristik der neueren und neuesten Scholastik. Freiburg 1918.

T. Richard. Introduction à l'étude et à l'enseignement de la scolastique, Paris 1913.

J. Durantel. La retour à Dieu par l'intelligence et la volonté dans la philosophie de St. Thomas. Paris 1918.

D. J. Kennedy. St. Thomas Aquinas and medieval philosophy. New York 1919.

L. Jeleńska. La construction du système philosophique d'après S. Thomas d'Aquin. Fribourg 1914.

G. M. Donati. Teoria della conoscenza di S. Tommaso d'Aquino. Firenze 1911.

D. Lanna. La teoria della conoscenza in S. Tommaso d'Aquino. Firenze 1913.

J. Hessen. Augustinische und thomistische Erkenntnislehre. Paderborn 1921.

M. Maier. Die Lehre des Thomas von Aquin de passionibus animae in quellanalytischer Darstellung. Münster 1912.

H. I. Smith. Classification of desires in S. Thomas and in modern sociology. Washington 1915.

E. Rolfes. Zu dem Gottesbeweis des hl. Thomas aus den Stufen der Vollkommenheit, w Philosophisches Jahrbuch 1913.

R. Joly. La preuve de l'existence de Dieu par les degrés de l'être. Gand 1920.

R. Garrigou-Lagrange. Saint Thomas et le néomolinisme. A propos d'une nouvelle mise en valeur de la théorie moliniste de la science moyenne. Rome 1917.

D. Nys. La notion de temps d'après les principes de St. Thomas d'Aquin. Paris 1913.

F. Beemelmans. Zeit und Ewigkeit nach Thomas von Aquin. Münster 1914.

C. Isenkrahe. Untersuchungen über das Endliche und Unendliche mit Ausblicken auf die philosophische Apologetik. Zweites Heft: Die Lehre des hl. Thomas vom Unendlichen, ihre Auslegung durch Prof. Langenberg und ihr Verhältnis zur neuzeitlichen Mathematik. Bonn 1920.

L. Bassani. S. Tommaso d'Aquino e il pensiero moderne. Siena 1911.

J. Dindinger. Die Metaphysik von Welt, Seele und Gott beim hl. Thomas u. bei Kant und ihre Stellung zum katholischen Dogma, w Theologie u. Glaube 1912.

F. Olgiati. L'anima di San Tommaso. Milano 1923.

A. Inauen. Kants Urteilskraft und die Denkkraft bei Thomas von Aquin, w Zeitschrift für katholische Theologie 1920.

E. Spiess. Die philosophischen Theorien Oswald Speñglers im Lichte der thomistischen Metaphysik, w Divus Thomas 1924.

I. M. Schneider. Die Einsteinsche Relativitätstheorie und ihre philosophische Beleuchtung nach thomistischen Prinzipien, w Divus Thomas 1923,

III ROZPRAWY DOTYCZĄCE TEOLOGJI ŚW. TOMASZA.

L. Janssens. Summa theologica ad modum commentarii in summam theologiam S. Thomae. Friburgi (od r. 1899 w kilkunastu tomach).

Th. Pègues. Commentaire français littéral de la Somme Théologique de S. Thomas d'Aquin. Toulouse 1907—1919 (Wyszło 13 tomów).

The Summa theologica of S. Thomas Aquinas, literally

translated by fathers of the english dominican province. 3 tomy. New York 1911—1913.

A. Masnovo. Introduzione alla Summa Theologica di S. Tommaso. Torino 1918.

M. Grabmann. Einführung in die Summa theologiae des hl. Thomas von Aquin. Freiburg 1919.

A. Legendre. Introduction à l'Étude de la Somme théologique de Saint Thomas d'Aquin. Paris 1923.

Corentin le Grand. L'enseignement de la Somme théologique dans les séminaires. Paris 1922.

M. Rackl. Die griechische Übersetzung der theologischen Summa des hl. Thomas von Aquin, w *Byzantinische Zeitschrift* 1914.

H. Pope. The scholastic view of biblical inspiration. Rome 1912.

A. Rohner. Das Schöpfungsproblem bei Moses Maimonides, Albertus Magnus und Thomas von Aquin. Münster 1913.

R. Garrigou-Lagrange. Theologiae fundamentalis pars apologetica. De revelatione supernaturali secundum S. Thomae doctrinam. Paris 1917.

I. M. Lucaciu. Thomas et Molina. Expositio systematica doctrinae D. Thomae Aquinatis de gratia divina efficaci comparata cum Molinae theoria. Blasii 1912.

F. B. Kors. La justice primitive et le péché original d'après S. Thomas. Le Saulchoir, Kain 1922.

O. Lottin. L'âme de culte. La verta de religion d'après S. Thomas d'Aquin. Louvain 1920.

M. Grabmann. Die Idee des Lebens in der Theologie des hl. Thomas von Aquin. Paderborn 1922.

M. B. Schwalm. Le Christ d'après St. Thomas d'Aquin. Paris 1916.

N. del Prado. Divus Thomas et Bulla dogmatica Ineffabilis Deus. Friburgi Helvetiorum 1916.

Bassani. De transsubstantiatione ad mentem S. Thomae Aquinatis. Firenze 1912.

V. Bernardi. Il papa secondo il concilio vaticano e secondo S. Tommaso d'Aquino. Treviso 1914.

A. v. Żychliński. Die species impressae und expressae beim seligen Gottschauakt nach Thomas von Aquin. Breslau 1918.

M. Notton. Harnack und Thomas von Aquin. Eine dogmengeschichtliche Studie über die Gnadenlehre. Paderborn 1906.

M. Grabmann. Die Theologie der eucharistischen Hymnen des hl. Thomas von Aquin, w *Der Katholik* 1912.

IV ROZPRAWY DOTYCZĄCE TOMISTYCZNEJ TEOLOGJI MORALNEJ.

I. Rickabay. Aquinas Ethicus or the moral teaching of St. Thomas. A translation of the principal portions of the second part of the summa theologiae with notes. London 1911.

I. Mausbach. Ausgewählte Texte zur allgemeinen Moral aus den Werken des hl. Thomas von Aquin. Münster 1911.

De Bie. Philosophia moralis ad mentem S. Thomae Aquinatis. Louvain 1910.

D. Prümmer. Manuale Theologiae moralis secundum principia S. Thomae Aquinatis in usum scholarum. Freiburg i. B. 1915.

A. de la Barre. La morale d'après S. Thomas d'Aquin et les théologiens scolastiques. Memento théorique et guide bibliographique. Paris 1911.

A. D. Sertillanges. La philosophie morale de Saint Thomas d'Aquin. Paris 1916.

H. Lauer. Die Moraltheologie Alberts des Grossen mit besonderer Berücksichtigung ihrer Beziehungen zur Lehre des hl. Thomas. Freiburg 1911.

I. Mausbach, Grundlage und Ausbildung des Charakters nach dem hl. Thomas von Aquin, Freiburg 1911.

O. Renz. Die Synteresis nach dem hl. Thomas von Aquin. Münster 1911.

M. W. Stockums. Die Unveränderlichkeit des natürlichen Sittengesetzes in der scholastischen Ethik. Freiburg 1911.

F. Wagner. Das natürliche Sittengesetz nach der Lehre des hl. Thomas von Aquin. Freiburg 1911.

G. Goyau. Le thomisme et la nouvelle science des moeurs. Paris 1912.

R. Kopp. Vaterland und Vaterlandsliebe nach der christlichen Moral mit besonderer Berücksichtigung des hl. Thomas von Aquin. Luzern 1915.

M. Winkler. Die Tugendlehre des hl. Thomas von Aquin nach ihren aristotelischen, plotinischen und christlichen Bestandteilen. Bamberg 1913.

Th. Pègues. Saint Thomas d'Aquin et la guerre. Paris 1916.

N. Pfeiffer. Die Klugheit in der Ethik von Aristoteles und Thomas von Aquin. Freiburg in der Schw. 1918.

F. Schindler. Begriff und Wesen der Liebe bei Thomas von Aquin. Freiburg i. B. 1919.

O. Lottin. Loi, morale naturelle et loi positive d'après S. Thomas d'Aquin. Louvain 1920.

E. Schreiber. Die volkswirtschaftlichen Anschauungen der Scholastik seit Thomas von Aquin. Jena 1913.

J. Zeiller. L'Idée de l'Etat dans St. Thomas d'Aquin. Paris 1910.

B. C. Kulmann. Der Besetzbegriff beim hl. Thomas von Aquin in Lichte des Rechtsstudiums seiner Zeit. Bonn 1912.

O. Schilling. Das Völkerrecht nach Thomas von Aquin. Freiburg 1919.

WYDAWNICTWA JABILEUSZOWE.

Mélanges Thomistes (publiés par les Dominicains de la Province de France à l'occasion du VI centenaire de la canonisation de S. Thomas d'Aquin, 18 juillet 1323). Le Saulchoir, Kain, Belgique, 1923, in 8°, str. 412.

Jest to dzieło zbiorowe wydane przez dominikanów Provincji Francuskiej, z okazji 600-letniej rocznicy kanonizacji św. Tomasza z Akwinu, jako III tom wydawnictwa „Bibliothèque Thomiste” Rozprawy te są dla badaczy i filozofów cennymi przyczynkami do dziejów tomizmu, przeto tu dla informacji podajemy o każdej krótką notatkę:

1. Mandonnet P., Kanonizacja św. Tomasza, 1317—1323 (1—49). M. podaje historyczny obraz przebiegu kanonizacji. Odległość jej od chwili śmierci za wielką dla czcicieli św. Tomasza tłumaczy tem, że Kościół już wtedy liczył się z powagą naukową św. T. i nie chciał zbyt pospiesznie rozstrzygać sprawy kanonizacji, która w tym wypadku miała być kanonizacją nie tylko świętości ale i genjuszu i preponderancji tegoż nad innymi kierunkami myśli teologicznej. (Rozprawa ta ukazała się i w osobnej odbitce).

2. Destrez J, A. Quodlibeta św. T. z Akw. w tradycji rękopiśmiennej (49—109). Historyczno-krytyczna bardzo szczegółowa rozprawa o tekstach dysput, ich układzie, autentyczności, egzemplarzach. Autor podaje inwentarz quodlibetów zachowanych w manuskryptach w bibliotekach Anglii, Francji, Italji, Niemiec i.. Polski (z bibl. Uniwersytetu w Krakowie).

3. Synave P. Komentarz do Czterech Ewangelij w Katalogu oficjalnym (109—123). Metodą historyczno-krytyczną tekstów katalogów udowadnia S., że takiego dzieła „Komentarz...” św. T. nie napisał, tylko glossy do 4 Ewang.

4. Chenu M. D. Historyczny komentarz do II-a II-ae, qu. 1, a. 2. (utrum obiectum fidei sit aliquid complexum per modum enuntiabilis) (123—141). W historycznym komentarzu do tej jednej kwestji, dotąd często pomijanej, wyjaśnia znaczenie aktu wiary u T., a zwłaszcza pojęcie rozwoju aktu wiary. Rozprawka ta ważna jest dla zajmujących się nowoczesną psychologią aktu wiary i dla ideologów mistycznych.

5. Misserey L. Contribution à l'histoire du voeu solennel. (141—152). Krótkie historyczne rozważanie rozwoju pojęcia ślubu uroczystego u św. Tomasza i u następców.

6. Lemonnyer A. *Apostołowie jako doctores fidei* (153—175). Przyczynek ważny do historii rozwoju dogmatów. Według św. T. mieli Apostołowie większą znajomość prawd wiary niż ich następcy.

7. Sertillanges A. D. *Byt i poznanie* (175—197). Św. Tomasz znakomicie określił pojęcie bytu i poznania, oraz wzajemny stosunek bytu i poznania. Szeroko, naukowo i bardzo wzniosłe wykazuje S. doniosłość kryterjologii tomistycznej dla dziejów myśli ludzkiej, idącej od poznania rzeczy do poznania Boga. Poznanie prawdy jest najlepszym posiadaniem, a posiadanie Boga polega na poznaniu Go.

8. Garrigou-Lagrange R. *Pierwszy przedmiot myśli* (199—219). Wedle tomizmu, tym przedmiotem jest byt. Autor wykazuje peremptorycznie, wychodząc z metafizyki tomistycznej, jakie są zasadnicze różnice między głównymi formami panteizmu i agnostycyzmu współczesnego na tle pojęcia bytu. Tylko nauka św. T. o analogii bytu daje prawdziwe, zadowalające wyjaśnienie problemów metafizycznych.

9. Gardeil A. *Percepcja doświadczalna duszy przez nią samą*. (219—237). Pogląd metafizyczny św. Tomasa na fakt świadomości duszy o samej sobie i o swoich aktach. Wnikliwe badanie doniosłości tego faktu dla poznania, czyni z rozprawy Gardeil'a bardzo cenne studjum epistemologiczne,

10. Blanche F. A. *O abstrakcji* (237—253). Bl. wykazuje, że fałszywie i niesłusznie zarzuca się św. Tomaszowi i scholastyce zbyt częste abstrahowanie. Rola abstrakcji u św. T. była należycie pojęta i użycie jej było ograniczone różnymi zastrzeżeniami,

11. Roland-Gosselin M. D. *O błędzie* (253—275). Św. Tomasz tego problemu nie traktował *ex professo*, wobec tego R. - G. na podstawie różnych tekstów bada gruntownie pogląd T. na kwestję błędu w poznaniu i wykazuje ściśłem badaniem psychologicznym powstanie błędu, możliwość jego odkrycia, możliwość sądów bezwzględnie prawdziwych i t. p.

12. Noble H. D. *Czyn wolny* (275—289). Studjum psychologiczne o cechach wolności i konieczności aktów dla wykazania słuszności definicji św. Tomasza na wolność: *actio cuius homo est dominus*.

13. Hérís Ch. V. *Św. Tomasz o naturalnej miłości Boga* (289—310). Autor stara się wyjaśnić zawiłą kwestję miłości naturalnej Boga u stworzeń różnych stopni i człowieka w stanie grzechu czy pogaństwa. Znakomicie wykazuje, jak św. Tomasz interesował się naturą nieżywozną i jak w niej widział działanie wyższych praw.

14. Gillet M. S. *Moralność i społeczność* (311 do 325). Filozofja moralna św. T. ma charakter wybitnie finalistyczny i socjalny. Rozprawa ta i dwie następne mają doniosłe

znaczenie z tego względu, że znakomicie wykazują, jak filozofja tomistyczną może nie tylko przyczynić się do uzdrowienia metafizyki nowoczesnej, ale i do etyki socjalnej.

15. Bésiade Th. Sprawiedliwość społeczna czyli powszechna (327—340). Wszystko i wszyscy są stworzeni dla życia społecznego, kolektywnego. W niem ma się wypełnić także idea Dobra Najwyższego i szczęścia powszechnego. Każdy ma obowiązki społeczne.

16. Hugueny Et. Państwo i jednostka (341—360), W świetle różnych dawnych i nowych sprzecznych poglądów z filozofji państwa H. podaje pogląd T. na pytanie: co to jest państwo, jakie jego uprawnienia i cele, stosunek dobra ogólnego do dobra jednostki.

17. Théry G. O Dawidzie de Dinatto podług Bł. Alberta W. i św. Tomasza z Akw. (361—408). Są to trzy pierwsze rozdziały z dzieła, którem autor chce uzupełnić brak dotąd jakiejkolwiek monografji o tym przeciwniku św. Tomasza. Obecne rozdziały zawierają: Elementy biograficzne, dokumenty o nauce D. de D., wykład jego systemu.

Acta Hebdomadae Thomisticae (Romae celebratae 19—25 Novembris 1924 in laudem S. Thomae Aquinatis sexto labente saeculo ab honoribus sanctorum ei decretis). Romae. (Apud sedem Academiae S. Thomae Aquinatis — Arco della Pace., 5). 1924, 8°, str. 295.

Najwspanialszy obchód sześćsetletniej rocznicy kanonizacji św. T. urządziła rzymska Akademia św. Tomasza. Założona pięćdziesiąt lat temu przez Leona XIII (na wzór paryskiej Akademji 40 nieśmiertelnych), liczy obecnie 40 członków wybranych z pośród najuczestniejszych tomistów całego świata katolickiego. Dla umożliwienia częstszych zebrań i lepszej współpracy 20 członków ma być stale przebywających w Rzymie (należec mogą do różnych narodowości), 10 z Italji, 10 z innych krajów. Obecnie prezydum stanowią kardynałowie: Bisleti, Billot, Lega.

Konferencje wygłoszone w tygodniu tomistycznym stanowią cenny przyczynek do rozwiązania najważniejszych zagadnień współczesnych przy pomocy filozofji opartej na tomizmie. Tytuły podają w takich językach, w jakich konferencje odnośne były wygłoszone.

1. Card. L. Billot: Saint Thomas et sa philosophie à l'époque actuelle. (1—28). Krytyka nowoczesnego agnostycyzmu i modernizantów katolickich, którzy wspólnie prowadzą w filozofji politykę oportunistyczną, przystosowania się do wszelkich zmian i opinij. Stosują, wedle zdania J. Maritain'a, metody krawieckie do filozofji. Dzisiaj trzeba dokładnego poznania prawdy a zwłaszcza prawd wiary. To umożliwi w sposób jedyny filozofja i teologja tomistyczna. Billot podaje określenie roli filozofji w teologii.

2. H. Mazzella: *San Tommaso e la filosofia de Aristotele* (29—54). Z wielką erudycją i aparatem wiedzy historycznej, filozoficznej i teologicznej wykazuje M., jak przy rozwiązywaniu dwóch najważniejszych problemów swej epoki (wiera i rozum, synteza myśli ludzkiej), św. T. genialnie uwzględnił filozofję Arystotelesa. Podana jest też historia dalsza pojęć o stosunku wiary do wiedzy i systemów myśli ludzkiej.

3. Maritain (świecki profesor Uniwersytetu katol. w Paryżu): *La crise de l'esprit moderne et le mouvement thomiste*. (59—79). M. widzi trzy choroby nowoczesnej myśli: agnostycyzm, naturalizm, indywidualizm. Powstały one z fałszywego idealizmu, który za sobą sprowadził jeszcze immanentyzm. Są to konsekwencje okresu poprzedniego „reformy“ Kanta, a ta, jak to z naciskiem i szeroko podkreśla M., była uwarunkowana rewolucją kartezjańską. Zburzono teorię poznania, przyszedł anty-intelektualizm, którego najlepszym przedstawicielem był Nietzsche. U św. T. są lekarstwa na te zła: prawdziwa metoda kryterjologiczna, możliwość pewnego poznania, realizm poznawczy, zdrowa metafizyka, obiektywizm intelektualny. Umysły dzisiejsze winny przez studia nad dziełami samego św. Tomasza dać się przetworzyć pod wpływem zdrowej genialnej myśli jego. Tylko w ten sposób myśl ludzka i jej dzieła i przyszłość zostanie uratowana.

4. Leopold Eijo y Garay z Madrytu: *S. Thomas y la mística*. (81—105). Św. T. ex professo nie pisał traktatu mistyki, ale dzieła jego zawierają wszystkie zasady, formuły i konkluzje mistyki. Na tem tle zbija G. mistykę panteistyczną, teozoficzną, modernistyczną, kwietystyczną.

5. Deploige S.: *Saint Thomas et la famille*. (107—130). Podany jest wykład poglądów św. T. na sprawy: małżeństwo i wolny związek, nierozzerwalność i rozwód, monogamia i poligamia. Przytem autor podkreśla siłę filozofji T. i na polu filozofji moralnej oraz charakter wybitnie doświadczalny i analityczny nauki moralnej Tomasza. D. zapowiada wydanie większego dzieła rozwijającego tę konferencję.

6. M. Grabmann: *Doctrina S. Thomae de distinctione reali inter essentiam et esse ex documentis ineditis saeculi XIII illustratur*. (131—196). Tę samą potrzebę wyjścia poza ramy konferencji odczuł przy swoim przedmiocie i Grabmann, to też w pamiętniku już podał całą rozprawę wybiegającą poza ramy mowy przez szeroki aparat cytatów i źródeł. Dotychczas kwestja dystynkcji realnej nie była definitywnie rozstrzygnięta. Gr. usiłuje to, co drogą spekulatywną, metafizyczną nie dało się załatwić, rozstrzygnąć drogą historyczno-archiwalną. Przez zbadanie manuskryptów dzieł współczesnych T. pomocników, następców i przeciwników Gr. dostarczył argumentu ostatecznego decydującego na korzyść dystynkcji realnej.

7. M. Cordovani. *O.P.S. Tommaso e l'idealismo italiano*. (191—220). Neoidealizm włoski panujący na uniwersytetach tamże jest prądem błędnym. Jest to absolutny subiektywizm, radykalny immanentyzm, zaprzeczenie transcendentalności, nieodróżnianie Boga od świata, religii od filozofji. Cordovani rozprawia się z tymi błędami przy pomocy zasad św. Tomasza i wykazuje w sposób mistrzowski żywotność filozofji tomistycznej nawet w kwestjach t. zw. wybitnie nowoczesnych.

Poza powyżej wymienionemi rozprawami pamiętnik podaje jeszcze mowę kard. Laurenti, wygłoszoną na uroczystej konkluzji Tygodnia w obecności Ojca św. Piusa XI p. t. *S. Tommaso come dottore e come santo* (221—239) i odpowiedź Ojca św., w której wyraża życzenie, by ze względu na wspomniały i tak doniosły w skutkach przebieg Tygodnia Tomistycznego, pomyślano o powtórzeniu tego corocznie.

Na końcu pamiętnika są podane jeszcze protokoły z trzech prywatnych, nieuroczystych posiedzeń Akademii poświęconych sprawie nauczania filozofji.

S. Thommaso d' Aquino. Pubblicazione commemorativa del sesto Centenario della Canonizzazione. (Pubblicazioni della Università cattolica del Sacro Cuore. Serie Prima. Volume II). Milano 1923.

Uniwersytet katolicki pod wezwaniem Serca Jezusowego w Medjolanie uczcił jubileusz św. Tomasza obszerną publikacją (str. 317 in 8°). Pierwsze stronicie zawierają przekład włoski bulli jubileuszowej Ojca św. Piusa XI *Studiorum Ducem*. Następnie rozprawa O. Gemelli, rektora uniwersytetu medjolańskiego, na temat: *Il significato del centenario di S. Tommaso* (22—40), treści więcej ogólnej. Oryginalnością zaciekawia artykuł ks. Amato Masnovo, *La novità di S. Tommaso d' Aquino*, w którym autor bliżej uzasadnia powiedzenie jednego z biografów Tomasza; „*Erat enim novus in sua lectione movens articulos, novum modum et clarum determinandi inveniens et novas reducens in determinationibus rationes, ut nemo, qui ipsum audisset nova docere et novis rationibus dubia definire, dubitaret quod eum Deus novi hominis radiis illustrasset...*“ O stosunku Tomasza do filozofji antycznej pisze Paolo Rotta, *S. Tommaso et il pensiero classico* (51—83); o stosunku między filozofją a historją w pismach Tomasza rozwódzi się Domenico Lanna, *Il rapporto tra filosofia e storia in Tommaso d' Aquino* (84—99). Także dwóch uczonych niemieckich nadesłało przyczynki, mianowicie najlepszy podziś dzień w świecie katolickim znawca i badacz scholastyki, profesor uniwersytetu monachijskiego, Martin Grabmann, o pewnej kwestji chronologicznej (*Indagini e scoperte intorno alla cronologia delle quaestiones disputatae, e quodibeta di San Tommaso d' Aquino*), a dominikanin Regi-

nald M. Schultes o zagadnieniu w dzisiejszej teologii żywo omawianem, jak pojmować należy ewolucję dogmatów w świetle nauki Tomasza (la dottrina di S. T. sull' evoluzione della rivelazione e sull' evoluzione dei dommi). W zakres charakterystyki poglądów teologiczno-moralnych św. Tomasza wchodzi artykuł: Mariano Cordovani, Finalismo etica in S. Tommaso d' Aquino, Kilka następnych stronic poświęca Prof. Givachino Sestili św. Tomaszowi jako obrońcy dogmatów a pogromcy błędów (San Tommaso apologisita). Adriano Bernareggi filozofji prawa międzynarodowego (La filosofia del diritto internazionale in S. Tommaso), Marc de Munnynck esie-tyce Tomasza (L' esthétique de Saint Thomas).

Ostatnie cztery artykuły noszą tytuły: Poolo Rossi, La cosmologia di S. Tommaso in rapporto alle scienze moderne.

Emilio Chiocchetti, La pedagogia di San Tommaso.

Giovanni Busnelli, T. Tommaso e l' ectettismo di Dante.

Francesco Olgiati, Il tramonio di S. Tommaso e la sua resurrezione (t. j. o upadku tomizmu i jego rozkwicie).

Martin Grabmann: Das Seelenleben des hr. Thomas von Aquin nach Seinen Werken und den Heiligsprechungsaktem. Der Katholische Gedanke VII Band. Theatiner-Verlag, München, 1924, str. 118.

Spółka akcyjna Theatiner-Verlag w Monachjum wydaje między innymi publikacje związku katolickich akademików dla szerzenia katolickiego poglądu na świat p. t. Der katholische Gedanke. Dotychczas ukazało się siedm tomów, w tem Rademachera: Die Gottsehnsucht der Seele, Grabmanna: Wesen und Grundlagen der katholischen Mystik, Przywary: Gottgeheimnis der Welt. Jako tom siódmy wydano Grabmanna: Das Seelenleben des hl. Thomas von Aquin.

Wszystko, co wychodzi z pod pióra prof. Grabmanna, niedawno profesora filozofji na wydziale teologicznym uniwersytetu wiedeńskiego, a obecnie monachijskiego, musi każdy czytelnik brać do ręki z pełnem uszanowaniem i pewną wdzięcznością. Grabmann jest jednym z tych uczonych, u których umiłowanie prawdy jest na pierwszym planie i u których niema ani odrobiny przywiązania do własnego zdania. Niezapomnianemi dla uczniów będą momenty, gdy ten uczony pytał studentów w seminarjum filozoficznym przy czytaniu własnych prac, czy jego wywody są słuszne, przekonujące. Działo się to zwłaszcza

wówczas, gdy zbijał zapatrywania innych, a stawiał własne hipotezy.

Punktem wyjścia dla badacza filozofji średniowiecznej przy omawianiu życia duchowego św. Tomasza z Akwinu są akta procesowe i zeznania świadków. Ze świadków przytacza Grabmann: Jakóba de Cajatia O. S. D., Konrada de Suessa O. S. D., Wilhelma z Tosco O. S. D., Jana z Neapolu, Bartłomieja z Kapi, pronotarjusza Królestwa Sycylii.

Akta procesowe i zeznania świadków podają następujące cechy duszy Tomaszowej: Sapientia, Charitas i Pax. Zakończeniem książki jest ustęp o stosunku Chrystusa do duchowego życia św. Tomasza.

Omawiając dar mądrości św. Tomasza, zaczyna Grabmann od opisu najcharakterystyczniejszych obrazów, gloryfikujących twórcę Summy. Posługuje się przytem wspaniałem wydawnictwem O. L. Ferretti'ego O. S. D., dającym reprodukcje tych wszystkich obrazów¹⁾. Z obrazu Antonello da Messina, znajdującego się w Muzeum Narodowym w Palermo, bierze teksty: *Bene scripsisti de me Thoma* i *Sensum tuum, Domine, quis scire poterit, nisi tu dederis sapientiam?* Z obrazu Traini'ego i Gozzoli'ego cytuje trafny ustęp z Przypowieści: *Veritatem meditabitur guttur meum et labia mea detestabuntur impium* (Proverb. 8, 7), podobnie z obrazu Gaddi'ego: *Optavi et datus est mihi sensus. Invocavi et dedit in me spiritus sapientiae* (Sap, 7, 2). Obrazy to jednak tylko ozdoba literacka książki. Po dowody mądrości św. Tomasza idzie do jego dzieł i studjów tomistycznych. Przewijają się nam tutaj przed oczyma z jego dzieł: *In Boethium de trinitate*, *In I Sent. prol.*, *In Ep. ad Hebraeos*, *S. Thom. 2 II*, *In Matth.*, *In Ev. Joannis*, — a z autorów: Garrigou-Lagrange O. P., *Dieu* (1915), Fr. Olgiati, *L'amima di S. Tommaso* (1923), Garrigou-Lagrange O. P., *De spiritu supernaturali Theologiae D. Thomae* (1923), J. Reinke, *Naturwissenschaft* (1923), Scheeben, *Handbuch der katholischen Dogmatik*, E. Vansteenbergh, *Autour de la „Docte Ignorance“* (1915), Ch. Butler O. S. B., *Western Mysticism* (1922), Garrigou-Lagrange, *La vie spirituelle, Perfection chrétienne i Contemplation selon L. Thomas d'Aquin et S. Jean de la Croix* (1923), L. Lavand, *Notes distinctives de sa sainteté* (1923), H. D. Lacordaire, *Memoire pour le rétablissement en France de l'ordre des Frères Prêcheurs* (1852).

Taką samą rozpiętość źródeł i opracowań, użytych przez Autora, spotykamy, gdy omawia Tomaszową Charitas, Pax, i związek jego życia duchowego z Chrystusem. Jak z powyższych faktów widać, dał nam Grabmann w swej książce rzecz, w której ustawicznie czujemy z jednej strony pod nogami pe-

¹⁾ Roma 1923.

wność oparcia na naukowych podstawach, z drugiej strony do-
znajemy estetycznych wrażeń z czytania rzeczy literacko ładnej,
ale raczej swą prostotą i treścią, mniej formą. Zdaje mi się, że
i czytelnik, nie mający wymagań naukowych, przeczyta „Seelen-
leben“ św. Tomasza nie tylko z pożytkiem, ale i z przyjemno-
ścią. Co do strony typograficznej miałbym pewne zastrzeżenia,
choć strona zewnętrzna, jak papier, okładka, są niemal luksusowe.

X. T. D.
